

3. Гнезділова К. М. Моделі та моделювання у професійній діяльності викладача вищої школи : навчальний посібник / К. М. Гнезділова, С. О. Касярум. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю. А., 2011. – 124 с.
4. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ = Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
5. Краткий философский словарь / под ред. А. П. Алексеева. – М. : Проспект, 2002. – 492 с.
6. Кочергин А. Н. Моделирование мышления / А. Н. Кочергин. – М. : Наука, 1969. – 96 с.
7. Краевский В. В. Методология для педагога: теория и практика / В. В. Краевский, В. М. Полонский. – Волгоград : Перемена, 2001. – 324 с.
8. Мороз О. Г. Педагогіка і психологія вищої школи : підручник / О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко. – К. : НПУ, 2003. – 267 с.
9. Пикельная В. С. Теория и методика моделирования управленческой деятельности (школоведческий аспект) : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Валерия Семеновна Пикельная. – Кривой Рог, 1993. – 374 с.
10. Пушкар Т. Моделювання як теоретичний метод розробки педагогічної технології підготовки вчителів філологічного профілю. Підходи А. С. Макаренка до

використання педагогічного моделювання / Т. Пушкар // Витоки педагогічної майстерності. – 2013. – Вип. 11. – С. 273–278.

11. Теплицька А. О. Модель і моделювання в професійній освіті майбутніх учителів / А. О. Теплицька // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2015. – № 6(69). – С. 181–192.

12. Философский энциклопедический словарь / под ред. А. А. Ивина. – М. : Наука, 2003. – 564 с.

13. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навчальний посібник / Г. С. Цехмістрова. – К. : Слово, 2003. – 240 с.

14. Шандригось Г. А. Можливості моделювання у професійній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури / Г. А. Шандригось. URL: [www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/2012_98.../ Shand.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/2012_98.../Shand.pdf). (дата звернення: 08.04.2020).

15. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – Москва = Ленинград : Наука, 1966. – 301 с.

16. Ягупов В. В. Педагогіка : навчальний посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

Дата надходження до редакції: 17.04.2020 р.

УДК 371.15:373.29:378.22:372.4

DOI: 10.37026/2520-6427-2020-102-2-112-116

Оксана ЦЮНЯК,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки початкової освіти

ДВНЗ «Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника»

м. Івано-Франківськ

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто теоретичний аспект проблеми професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності. На етапі теоретичного дослідження проаналізовано навчальні плани підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 013 Початкова освіта Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Обґрунтовано змістове наповнення навчальних програм, які посідають ключове місце у професійній підготовці магістрантів до інноваційної діяльності. Зазначено, що діяльність закладів вищої освіти, де формується еліта нації та держави, має спрямовуватися на якісну безперервну освіту відповідно до потреб особистості та суспіль-

ства через розробку різних освітніх програм і форм організації навчання. Встановлено, що магістри – це ті фахівці, котрі здатні забезпечити вирішення актуальних освітніх проблем, і саме вони є необхідним потенціалом вищої освіти та основою інноваційного розвитку суспільства загалом.

Ключові слова: *професійна підготовка, майбутні магістри початкової освіти, інноваційна діяльність, навчальні програми, навчальні плани, заклад вищої освіти.*

В статті рассмотрен теоретический аспект проблемы профессиональной подготовки будущих магистров начального образования к инновационной деятельности.

На етапі теоретичного дослідження проаналізовані учебні плани підготовки магістрів освіти знаній 01 Образование/Педагогика по специальности 013 Начальное образование Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Обоснованно содержательное наполнение учебных программ, которые занимают первостепенное место в профессиональной подготовке магистрантов к инновационной деятельности. Отмечено, что деятельность высших учебных заведений, где формируется элита нации и государства, должна быть направлена на качественное непрерывное образование в соответствии с потребностями личности и общества посредством разработки различных образовательных программ и форм организации обучения. Установлено, что магистры – это те специалисты, которые способны обеспечить решение актуальных образовательных проблем, и именно они являются необходимым потенциалом высшего образования и основой инновационного развития общества в целом.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие магистры начального образования, инновационная деятельность, учебные программы, учебные планы, учреждение высшего образования.

The theoretical aspect of the issue of professional preparation of future masters of elementary education to innovative activity is considered in the article. The author points out that the important tasks today are: to teach young people the «art of life», to educate an independent personality who is able to make decisions and be responsible for them, has logical and critical thinking, is competent to conduct discussions, easily adapts in a globalized space with innumerable dynamic and often conflicting communicative actions.

At the stage of theoretical study, the curricula for the masters' preparation in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy in specialty 013 Elementary education of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University are analyzed. The substantive content of the programs that occupy the paramount place in the professional preparation of masters to innovative activity is substantiated. It was stated that the activities of higher education institutions, which form the elite of the nation and the state, should be directed to quality continuous education in accordance with the needs of the individual and the society through the development of various educational programs and forms of training organization. The author states that the masters are those specialists who are able to provide the solution of current educational issues, and just they are the essential resource of higher education and the basis of society innovation-driven growth in general.

It has been concluded that pedagogical disciplines have considerable potential in organizing the professional readiness of future masters of elementary education to innovative activity, however, it is not taken full advantage of which. While not reducing the capabilities of the analyzed courses of pedagogical direction, we should note that all of them relate only to certain aspects of innovative activity of future specialists.

Key words: vocational training, future masters of elementary education, innovative activity, curricula, curricula, higher education institution.

Постановка проблеми. У сучасних умовах вища освіта відіграє пріоритетну роль, оскільки належить до фундаментальних основ забезпечення розвитку соціально-економічної системи України. Відомо, що в усьому світі спостерігається глибока залежність сучасної цивілізації від тих якостей особистості, які формуються і розвиваються у людини в процесі освіти [4].

У даному контексті актуальним є міркування академіка В. Кременя, котрий зазначає, що «співвідношення мудрості з цінностями повинно набути в освітньому процесі конкретного значення, враховуючи рівень вимог до сучасної людини, знання якої мають дедалі більше урізноманітнюватися. Завдяки цьому людина одержує здатність тлумачити знання в контексті цінностей сучасного її життя і формувати своє ціннісне ставлення до них» [2, С. 11–16].

Поза сумнівом, сьогодні важливими постають завдання: навчити молодь «мистецтву життя», виховувати самостійну особистість, яка вмє приймати рішення й нести за них відповідальність, володіє логічним та критичним мисленням, компетентно веде дискусію, легко адаптується в глобалізованому просторі з незліченною кількістю динамічних і часто суперечливих комунікативних впливів. Тому важливого значення набуває питання змістового наповнення навчальних планів та навчальних програм, які посідають першочергове місце у професійній підготовці майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності в закладах вищої освіти.

Резюмуючи зазначене вище, можемо окреслити основні завдання, які стоять перед сучасними закладами вищої освіти щодо професійної підготовки майбутніх фахівців освітнього рівня «магістр» за спеціальністю 013 Початкова освіта, а саме: підготувати майбутніх педагогів для роботи в умовах модернізації української системи освіти, зокрема в умовах нової української школи. Водночас важливим є використання інноваційних систем професійної підготовки компетентного, відповідального, конкурентоспроможного і висококультурного педагога, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності, інноваційної діяльності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Дослідження проблем професійної підготовки майбутніх педагогів складає приблизно чверть від усіх педагогічних досліджень, виконаних у межах педагогіки вищої школи. Над проблемами професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО в різні часові проміжки плідно працювали П. Атутов, С. Батишев, В. Безпалько, І. Бех, С. Вітвицька, Б. Гершунський, О. Дубасенюк, Е. Клімов, Л. Хомич та ін. Проте окремі аспекти професійної підготовки потребують додаткового вивчення, це зокрема – сучасні аспекти професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності.

Мета статті – проаналізувати змістове наповнення програм, які посідають першорядне місце у професійній підготовці майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності в закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Як засвідчує досвід, діяльність закладів вищої освіти, де формується еліта нації та держави, має спрямовуватися на якісну безперервну освіту відповідно до потреб особистості й суспільства через розробку різноманітних освітніх програм і форм організації навчання (денне-заочне, заочне, дистанційне тощо). Вважаємо, що магістри – це ті фахівці,

котрі здатні забезпечити вирішення актуальних проблем, саме вони є необхідним потенціалом вищої освіти та основою інноваційного розвитку суспільства загалом.

Цінною є думка С. Вітвицької про те, що підготовка студентів магістратури має сприяти розвитку здатностей до *інноваційної діяльності*, оволодіння інформаційними технологіями, комунікації. Головною ознакою системи підготовки магістрантів є цілісний підхід в організації навчального процесу в умовах магістратури [1].

Аналіз навчальних планів дав можливість систематизувати дисципліни залежно від їх значущості в досягненні цілей щодо формування професійної готовності здобувачів вищої освіти до інноваційної діяльності. Навчальні програми дисциплін розроблені відповідно до вимог кредитно-модульної системи та є складовими навчально-методичного забезпечення освітнього процесу ЗВО.

Зауважимо, що професійна підготовка магістрів складається з нормативної та варіативної частин. Нормативна частина навчання – це обов'язковий дія засвоєння зміст навчання, сформований відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики як змістовні модулі із зазначенням їх обсягу та рівня засвоєння, а також форм державної атестації. Варіативна частина змісту навчання – це рекомендований для засвоєння зміст навчання, сформований як змістовні модулі із зазначенням їх обсягу та форм атестації, призначений для задоволення потреб і можливостей особистості, регіональних потреб у кваліфікованих робітниках та фахівцях певної спеціалізації, досягнень наукових шкіл і закладів освіти.

Варто зауважити, що *цикл загальної підготовки* передбачає вивчення обов'язкових дисциплін («Трудове законодавство у сфері освіти», «Європейська освіта», «Філософія освіти та освітня політика», «Охорона праці в галузі») та вибіркового дисциплін (дисципліни на вибором ЗВО, дисципліни вільного вибору студента). При цьому *цикл професійної підготовки* спрямований на вивчення обов'язкових (теоретична й практична підготовки) та вибіркового дисциплін (дисципліни за вибором ЗВО, дисципліни вільного вибору студента) [3].

Детально проаналізуємо потенційні можливості навчальних дисциплін з погляду професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності, викладання яких забезпечує кафедра педагогіки початкової освіти педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

На вивчення курсу «*Управління навчально-виховним процесом у закладах освіти*» (3 семестр) відводиться 16 год лекцій, 14 год практичних занять та 60 год самостійної роботи. Метою вивчення дисципліни є комплексна підготовка майбутніх магістрів до практичної діяльності в закладах освіти, розвиток їх фахової компетентності. Відомо, що сучасні тенденції модернізації освіти зумовлюють оновлення процесу управління закладами освіти. Тому перед освітянами постають нові завдання, які потребують умінь аналізувати значний обсяг фактичного матеріалу, узагальнювати тенденції, прогнозувати розвиток педагогічної системи закладу освіти, приймати рішення організувати їх виконання, оцінювати результати. У діяльності закладів освіти все більше відчувається вплив ринкових відносин, посилюється вплив соціуму, громадськості на управлінську діяльність.

Окремої уваги потребує управління людськими ресурсами, залучення педагогів, батьків, учнів до вирішення шкільних проблем.

Варто зазначити, що одним із питань, яке пропонується для самостійного опрацювання, є «*Інновації в освіті. Антиінноваційні бар'єри у професійній діяльності педагога та шляхи їх подолання*».

Вплив на формування рівня професійної готовності майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності може відобразитися в завданнях щодо вивчення дисципліни: вироблення в магістрантів на основі засвоєного матеріалу комплексу професійних умінь та навичок відповідно до потреб сучасного закладу освіти; комплексна підготовка здобувачів вищої освіти до практичної діяльності; розвиток фахової компетентності майбутніх менеджерів освіти. На наш погляд, варто додати завдання формування *інноваційної компетентності та професійної готовності до інноваційної діяльності*. Відповідно магістранти отримуватимуть додаткові знання про інновації в освіті, інноваційну діяльність сучасного педагога; розумітимуть, яким чином здійснювати педагогічну рефлексію, організувати власну професійну діяльність, орієнтовану на інноваційність, тощо.

З метою вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності вважаємо за доцільне увести до навчальної програми тему «*Педагогічна інноватика в системі сучасної науки та освіти*» і доповнити зміст низкою тем для практичних занять, індивідуальних завдань та тем для самостійного опрацювання.

Отже, навчальна дисципліна «*Управління навчально-виховним процесом у закладах освіти*» характеризується значними потенційними можливостями в підготовці майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності, які можуть бути використані за умови посилення змісту дисципліни матеріалом стосовно інноваційної діяльності, використання викладачами спеціально розроблених завдань і вправ.

На вивчення навчальної дисципліни «*Освітній менеджмент*» відводиться 12 год лекцій, 18 год практичних занять та 60 год самостійної роботи. Мета курсу полягає в тому, щоб надати магістрантам систематизовані знання з теорії і практики освітнього менеджменту, формувати комплексні компетенції сучасного менеджера освіти, розвивати організаційські та управлінські здібності, критичне, системно-аналітичне мислення, а також сприяти формуванню вмінь створювати психологічно комфортну атмосферу й підтримувати дух партнерства та взаємодії в освітньому закладі. Основними завданнями дисципліни є такі: розкриття основних теоретико-методологічних засад освітнього менеджменту; сприяння засвоєнню магістрантами знань, формуванню в них практико-орієнтованих умінь з управління освітніми закладами різних типів; вироблення в здобувачів вищої освіти якостей, що відповідають сучасній моделі менеджера освіти; формування комплексних компетенцій менеджера освіти та їх психолого-педагогічної готовності до здійснення управлінської діяльності; розвиток у здобувачів вищої освіти цілісної системи знань про освітній менеджмент в Україні; ознайомлення зі стилями, стратегіями та технологіями освітнього менеджменту; вивчення принципів освітнього менеджменту; комплексна підготовка майбутніх магістрів до практичної діяльності в закладах освіти; розвиток фахової компетентності менеджерів освіти.

Загалом стратегії освітнього менеджменту спрямовані на досягнення оптимальних результатів діяльності закладів освіти. Соціально-психологічна система освітнього менеджменту забезпечує становлення суб'єкт-суб'єктних відносин у закладі освіти, підвищує особистісну значущість кожного учасника педагогічного процесу. Тому вважаємо, що сучасному фахівцю в галузі освіти необхідно володіти ґрунтовними знаннями з освітнього менеджменту.

Отже, як з'ясувалося, навчальна дисципліна «Освітній менеджмент» характеризується значними потенційними можливостями в підготовці майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності. Курс спрямований на підготовку магістрантів – майбутніх фахівців початкової освіти – до розуміння проблем реформування та оновлення початкової освіти. Однак вважаємо за доцільне ввести до навчальної програми тему «Інноваційна компетентність сучасного педагога». Проаналізуємо зміст ще однієї навчальної дисципліни.

Навчальна дисципліна «Методика електронного навчання в початковій школі» розроблена й упроваджена в освітній процес у рамках проєкту програми ЄС Еразмус+ «Модернізація педагогічної вищої освіти з використанням інноваційних інструментів викладання – MoPED» (№ 586098-ERP-1-2017-1-UA-ERPKA2-SVNE-JP).

Означена дисципліна характеризується найбільшими потенційними можливостями у професійній підготовці майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності, оскільки у процесі вивчення «Методики електронного навчання в початковій школі» (3 семестр) магістранти ознайомляться з інноваційними педагогічними технологіями викладання / навчання у новій українській школі (НУШ) із використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). У змісті навчальної дисципліни значна увага приділена практичним методам використання в освітньому процесі таких інструментів та засобів навчання, як: дослідницькі е-освітні середовища (Inquiry Learning Spaces), онлайн-лабораторії, навчальні ігри та симуляції, короткі навчальні відео, передусім у вивченні предметів STEAM (математика, інформатика, дизайн і технології, «Я досліджую світ», мистецтво) в початковій школі. Також пропонується застосування різноманітних методик викладання: мобільне навчання (Mobile Learning), проблемне навчання (Problem Based Learning), проєктне навчання (Project Based Learning) та ін. На вивчення дисципліни відводиться 12 год лекцій, 18 год практичних занять та 60 год самостійної роботи.

Мета викладання навчальної дисципліни «Методика електронного навчання в початковій школі» – продемонструвати майбутнім фахівцям початкової освіти можливості використання кращих європейських практик електронного навчання у НУШ; оцінити можливості щодо їх упровадження у практиці початкової школи; розвивати цифрову грамотність, педагогічну творчість у застосуванні сучасних методик навчання STEAM-предметів та інтегрованих курсів.

Навчальною програмою дисципліни передбачено формування у магістрантів основних компетентностей, які детальніше розглянемо нижче.

Загальні компетентності: володіння навичками використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність до творчого пошуку, нестандартного розв'язання педагогічних проблем і ситуацій.

Фахові (спеціальні) компетентності:

- *цифрова* – здатність критично оцінювати цифровий контент, безпечно використовувати цифрові технології, засоби комунікації для вирішення професійно-педагогічних задач, навички етичної поведінки в цифровому інформаційно-комунікаційному середовищі;

- *дидактична* – здатність вирішувати стандартні та проблемні професійні завдання, що виникають в освітній практиці початкової школи, на основі сформованих знань про теоретичні засади побудови змісту і процесу навчання молодших учнів, зокрема ґрунтовних знань про сучасні теорії навчання, гнучкого володіння методами навчання; спроможність ретельно обирати прийоми, засоби, технології, форми організації навчання, адекватні дидактичній ситуації;

- *методична, технологічна* – здатність упроваджувати сучасні навчальні технології, інноваційні підходи, передовий педагогічний досвід у навчання окремих питань певної освітньої галузі / предмета початкової школи.

Також у програмі виокремлено *результати навчання* з дисципліни, а саме: обґрунтовувати вимоги та особливості використання ІКТ в освітньому процесі початкової школи; використовувати електронні освітні ресурси, на яких розміщується необхідна інформація, та цифрові інструменти для освітніх цілей; оцінювати зміст освіти в початковій школі на предмет використання сучасних методів електронного навчання, зокрема в умовах інклюзії; працювати з комп'ютерними мережами, застосовувати ІКТ для організації освітнього процесу; узагальнювати інформацію з різних джерел, знаходити необхідні ресурси на основі аналізу освітньої інформації для початкової школи, а також проводити дослідження на відповідному рівні; використовувати інноваційні технології навчання в роботі з учнями у процесі вивчення певної освітньої галузі / предмета початкової школи, зокрема в умовах інклюзії; використовувати методи онлайн-комунікації для обміну інформацією з колегами для вирішення освітньо-професійних завдань; долати комунікативні бар'єри; володіти технологією організації навчального діалогу, зокрема з дітьми із особливими освітніми потребами.

Отже, зважаючи на означене вище, підсумуємо, що дисципліна «Методика електронного навчання в початковій школі» має значні потенційні можливості в підготовці майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності.

Варто було б також зазначити, що вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах магістратури значною мірою залежить від педагогічної майстерності та професіоналізму викладача.

Досвід переконує, що успішно навчає і виховує учнів той викладач, який глибоко знає свій предмет. Опитування магістрантів засвідчують, що серед характерних рис улюблених ними викладачів є насамперед глибокі знання з навчальної дисципліни. Неабияку роль відіграє взірць викладача закладу вищої освіти як людини і педагога. Беззаперечним є той факт, що спеціальні професійні знання в поєднанні з активною зацікавленістю різними галузями духовного й громадського життя, з одного боку, сприяють усебічному розвитку педагога як людини, а з іншого – допомагають ефективніше працювати за спеціальністю, підвищувати якість професійно-педагогічної діяльності. Той, хто намілюється стати за кафедру закладу, має задовольнити вимоги, що висувуються до викладача вищої школи.

Проведене експериментальне дослідження дає можливість окреслити фаховий портрет викладача закладу вищої освіти. Ключові його риси – це моральність, людяність, ґрунтовна методологічна і теоретична підготовка, широкий професійний кругозір, загальна і професійна культура, професійний оптимізм, вміння слухати і чути молодшого колегу, відсутність шаблонності та стереотипів мислення. Кожне заняття – лекція, семінар, консультація – має надовго залишитися в пам'яті майбутнього фахівця як взірець служіння справі освіти, високого рівня педагогічної майстерності, професійної зрілості, втілення принципів педагогіки співробітництва тощо. Здійснювати професійну підготовку майбутніх магістрів початкової освіти викладачі повинні не лише через повідомлення тих чи інших теоретичних положень, а й власним прикладом і стилем викладання, зокрема власною педагогічною майстерністю і високим рівнем професійної культури. Такий педагог сприяє реалізації можливостей магістрантів оволодіти професійним досвідом, формує професійно значущі погляди, переконання, наукове мислення, спонукає до самореалізації, саморозвитку і самовиховання, що необхідні для становлення самобутнього особистісного образу й толерантної взаємодії з людьми, природою, культурою [5].

Висновки. Таким чином, підсумуємо, що педагогічні навчальні дисципліни мають значний потенціал у формуванні професійної готовності майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності, який, на жаль, не завжди використовується повною мірою. Не применшуючи потенційні можливості проаналізованих курсів педагогічного спрямування, все ж зауважимо, що вони стосуються лише окремих аспектів інноваційної діяльності майбутніх фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вітвицька С. С. Теоретичні засади підготовки магістрів в умовах ступеневої педагогічної освіти / С. С. Вітвицька. – Житомир, 2004. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/351/> (дата звернення: 30.03.2020).
2. Кремень В. Г. Аксіологічний смисл означення національної філософії освіти / В. Г. Кремень // Філософія і сучасність. – 2011. – № 5. – С. 11–16.
3. Навчальний план. 2016. URL: <https://bit.ly/3askdY9> (дата звернення: 27.03.2020).
4. Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / С. О. Сисоєва. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.
5. Цюняк О. П. Формування професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності: монографія / О. П. Цюняк. – Івано-Франківськ: «Сімик», 2016. – 188 с.

Дата надходження до редакції: 06.04.2020 р.